

Отже, ефективність здійснення професійного визначення школярів у системі трудової підготовки корекційної школи зумовлена як організаційним, так і методичним забезпеченням, а саме: наявністю дієвого комплексу методик, що передбачає визначення рівнів сформованості професійно важливих якостей у школярів; застосуванням корекційно-розвивальних вправ для розвитку недостатньо сформованих психофізіологічних функцій (на підставі отриманих даних) обґрунтуванням відповідних професійних рекомендацій учням із урахуванням індивідуальних особливостей.

У перспективі передбачається вирішення питання психолого-педагогічного супроводу вихованців корекційних та спеціальних шкіл, оскільки більшість із них під час працевлаштування та подальшого навчання зазначають суттєвих труднощів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апостолов О.П. Молодеж в мире труда // Профессионально-техническое образование. – 1996. – № 11. – С. 12 – 16.
2. Вивчення індивідуальних особливостей школярів з метою профконсультації: Методичні рекомендації / Укл. М.П. Тищенко та ін. – К., 1991. – 56 с.
3. Основи вибору професії: Методичні рекомендації / Укл. М.Й. Ільюк. – К.: РУМК, 1991 – 60 с.
4. Педагогічне керівництво професійним самовизначенням школярів: Методичні рекомендації. – К.: РУМК, 1991. – 48 с.
5. Товстоган В.С. Методичне забезпечення професійного відбору у системі трудової підготовки учнів допоміжної школи. Автореф. дис. ... канд.пед.наук: 13.00.03 / Ін-т дефектології АПН України. – К., 2002. – 18 с.
6. Турчинская К.М. Профориентация во вспомогательной школе. – К.: Рад. школа, 1976. – 126 с.

УДК 37. 048. 4

Туляев В.В.

ЗМІСТ ФОРМУЛИ ПРОФЕСІЇ “ХУДОЖНИК” ПРИ САМОВИЗНАЧЕННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СФЕРІ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються проблеми складання старшокласниками формули професії “художник” та її різноманітних спеціальностей у сучасних умовах. Взято до уваги стрімкі зміни, які викликані впровадженням в усі різновиди художньої діяльності новітньої техніки, технологій та враховано розвиток сучасного суспільства. Визначаються нові професійні вимоги до фахівця та відповідно до них зміни у складанні формули професії “художник” при самовизначенні старшокласників у сфері художньої діяльності.

The subject of the article is formulation of painter's business and subspecialties of this trade by senior pupils. All onrushing changes in artistic activities brought by computer technologies and peculiarities of modern society formation were taken into consideration. The article determines new qualification requirements to the specialists and makes modifications to the formulation of painter's business in the process of self-determination of senior pupils in the sphere of artistic activities.

Проблема професійного самовизначення є найбільш актуальною у старшокласників, тому що у цьому віці з'являється нагальна необхідність вибору подальшого життєвого шляху, де питання ким бути та яким бути стають визначальними. Тому вміння проаналізувати професію з точки зору професійних вимог до фахівця і відповідно співвіднести власні можливості є основою вдалого вибору професії та в цілому образу життя людини, у якому вона буде почувати себе гармонійно та комфортно. Але сучасний стрімкий розвиток науково-технічного прогресу та різкі зміни у суспільстві вносять кардинальні зміни у трудову діяльність людини, що автоматично позначається на складанні формули професії, яка, за визначенням науковців, має таке трактування: “формула професії – набір

визначальних психофізіологічних властивостей певної професії. Використовується в методиці ф-тесту для виявлення рівня здатності особистості аналізувати професії” [1: 142–143]. У художній професійній діяльності комп’ютерні технології та нові матеріали обумовили появу абсолютно нових вимог до особистості фахівця, а соціальне становище в країні та інтеграційні процеси в світове суспільство додають ще більш незвичних завдань. Тому приведення формули професії “художник” до відповідності з сучасним становищем є необхідною умовою для достовірного зіставлення об’єктивних та суб’єктивних чинників при професійному самовизначенні старшокласників у спеціальностях образотворчого мистецтва.

Наукові розробки з методики складання формули професії охоплюють широке коло питань, які пов’язані з особистістю та умовами праці. Так, наприклад, А.С. Щипанов [2] вказує, що крім спеціальних знань та навиків велике значення має емоційна сфера особистості у процесі становлення художника. Дослідник вважає необхідним для учня небайдуже, емоційне сприйняття оточуючої дійсності, а також здібність придивлятися та знаходити головне і характерне для можливості художнього відображення побаченого. Особливо відзначається активність і наполегливість на шляху оволодіння професією. “Тільки серйозний наполегливий труд, висока самодисциплінованість можуть привести до успіху” [2: 5]. А.І. Смірнов звертає увагу на необхідність обов’язкового детального ознайомлення учнів з переліком навчальних закладів, де є можливість отримати необхідну художню освіту. “Першою сходинкою в цьому будуть уроки і гурткові заняття в школі, а далі можна вчитися в обладнаних студіях, художніх училищах, інститутах та академіях і, отримавши диплом з вищої художньої освіти, пройти більш поглиблену підготовку в творчих майстернях провідних майстрів живопису” [3: 77]. Науковцями (В.Бортницький, Д.Закатнов, Н.Жемера, М.Тименко) [4] розроблено ґрунтовну структуру професії “художник” та її спеціалізації, де знайшли відображення всі необхідні компоненти для характеристики цієї діяльності:

- характер роботи, де знаходять відображення питання чим займаються люди цієї професії, які характерні ознаки та який вплив ця робота має на людей. Крім того визначаються складові творчого процесу, особистісних здібностей митця, необхідні знання та вміння а також обладнання творчої праці;
- умови роботи, у яких вказується на ненормований робочий час, потреба у великих життєвих силах для виконання творчого завдання, перевага індивідуальної праці, необхідність в добре освітлених приміщеннях, які добре вентилуються;
- наймання, де перелічено, у яких установах може працювати фахівець, на яких умовах і які можливості у створенні власної справи та де поширена ця професія;
- професійна підготовка, медичні обмеження та вимоги до індивідуально-психологічних особливостей людини;
- окремі перспективи професійного розвитку, де підкреслено, що “постійне самовдосконалення – головний заповіт успішної кар’єри” [4: 66];
- окреслені близькі за характером праці професії.

Аналізуючи вказані дослідження, можна зробити висновок про необхідність подальшої детальної розробки змісту формули професії “художник”, у зв’язку з тим, що вплив науково-технічного прогресу викликав нові неочікувані професійні вимоги до особистості фахівця та відповідні зміни у складанні формули професії старшокласниками. Тому ціль даної статті можна сформулювати наступним чином: уточнити зміст формули професії “художник” з урахуванням сучасних вимог до професійних якостей особистості, які виникли у зв’язку з використанням комп’ютерних технологій та інтеграційних процесів у світову спільноту.

Для досягнення поставленої мети потрібно чітко визначення термінів професія “художник” і “художні спеціальності” та їх характерні ознаки. Це є необхідним кроком, щоб уникнути плутанини при знаходженні відповідних вимог для професії та її окремих спеціальностей. Загальне визначення терміна “професія” науковцями визначається як “вид трудової діяльності, занять, що вимагає певної підготовки і є здебільшого джерелом існування. Для успішного виконання професійної діяльності потрібна певна підготовка:

оволодіння професійними знаннями, навичками, вправлення у виконанні трудових операцій, набуття професійного досвіду тощо” [1: 143]. Вважається, що спеціальність вужча за професію але повністю визначає тип трудової діяльності і має власну назву. “Спеціальність – обмежена (внаслідок розподілу праці) область прикладання фізичних та духовних зусиль людини” [5: 172]. Традиційно значення слова художник розглядається з декількох позицій: “1. Художник – це людина, яка професійно працює в області образотворчого мистецтва (живописець, графік, монументаліст, сценограф, фахівець декоративного мистецтва та інші). 2. Людина, що створює художні роботи в будь-якій сфері мистецтва. Коли слово “художник” використовується у цьому значенні, мається на увазі не просто професія людини, а щось більше. Якщо назвати людину композитором, співаком, письменником – це означає визначити його професійну приналежність, але назвати його художником (наприклад, художник слова) – це визнання певної художньої цінності його творів” [6: 730]. Професія “художник” поєднує в собі масу різноманітних окремих спеціальностей, які належать до всіх видів образотворчого мистецтва та використовуються в багатьох різновидах професійної діяльності людини. Так, наприклад, “графік” трактується як: “художник, що спеціалізується у всіх або в одному виді графіки. До художників-графіків відносять плакатистів, книжкових ілюстраторів тощо” [6: 170]. На підґрунті розподілу понять професія і спеціальність старшокласники мають чітко уявляти, які характерні риси поєднані у загальному терміні професія “художник” і які професійні вимоги існують до окремих спеціальностей. Якщо з’ясувати, які професійні вимоги обов’язково присутні в будь-якій художній спеціальності, то стане зрозумілим головна характеристика професії “художник”. Так, при умові опанування учнем саме класичних учбових предметів образотворчого мистецтва таких, як: малюнок, живопис, композиція та скульптура – з’являється можливість працювати у будь-якій художній спеціалізації, тому що головні професійні вимоги до будь-якої художньої спеціальності базуються виключно на теорії та навичках саме перелічених класичних видів образотворчого мистецтва. Тобто, якщо людина володіє на достатньому рівні малюнком, живописом, композицією та скульптурою, цього цілком достатньо для швидкого і міцного засвоєння майже будь-якої художньої спеціалізації. При цьому природно враховується необхідність вивчення технології, матеріалів та засвоєння навиків окремих спеціальностей, але ці особливості прив’язуються саме до загальних задач і принципів теорії образотворчого мистецтва. Тому знання цих основ значно полегшує та прискорює процес оволодіння специфікою художніх спеціальностей, і їх окремі особливості не мають вирішального значення у становленні фахівця вузької спеціальності. Саме на підґрунті диференціації професійних вимог до особистості ефективно провести розмежування термінів професія “художник” і її спеціальності. Тоді стає зрозумілим, що загальні професійні вимоги, які є у всіх без винятку спеціальностях, поєднані у живопису, малюнку, композиції та скульптурі. Тому термін професія “художник” концентрує в собі зміст перелічених видів класичного мистецтва, на базі якого ґрунтуються усі окремі художні спеціальності. На тлі такого розподілу становиться можливим чітке розуміння, де саме та на якому рівні проходять головні зміни професійних вимог до фахівців та які поправки потрібно вносити у формулу професії. Розглянемо, які саме вимоги зараз виникли до професії “художник” і до її спеціалізації. Для цього скористаємось структурою, запропонованою науковцями: “Схема аналізу професій включає перелік таких особливостей професії: 1. Значущість професії для суспільства. 2. Знаряддя праці. Основні трудові операції. 3. Вимоги професії до здібностей і якостей людини. 4. Вимоги професії до стану здоров’я. 5. Шляхи здобуття професії. 6. Можливості вдосконалення професійної майстерності” [1: 78]. Виходячи з цієї структури, зрозуміло, що перший компонент залишається майже без змін, тому що необхідність в художній діяльності для суспільства є безумовною. Незважаючи на деяку перестановку в системі попиту на замовлення суспільством праці фахівців, в цілому художня діяльність залишається важливим засобом духовного розвитку людей. Розглядаючи другий компонент: знаряддя праці та основні трудові дії через систему розподілу “професії” і її “спеціалізації” – маємо суперечливі результати. Так, професійних вимог до особистості, яка працює у

класичному живопису, графіці, композиції та скульптурі зміни торкаються лише удосконалення традиційних художніх матеріалів. Наприклад, таких, як фарби, розчинники, лаки, полотно, папір тощо та пов'язані з ними деякі особливості в технології живопису але принципових змін немає. При бажанні художник, що працює у традиційному живопису, може застосувати комп'ютерну графіку у створенні ескізів, це спрощує та прискорює початкові етапи праці, але досвідчений фахівець цілком здатний задовольнитись класичним засобом створення ескізу. Що стосується вузьких художніх спеціальностей, то тут становище протилежне, комп'ютерна техніка та її технології здійснили великий крок уперед. Комп'ютер став головним знаряддям праці і, відповідно, основні трудові дії пов'язані саме з ним та його технологічними процесами. Переважна більшість художніх спеціальностей тепер цілком побудована на інформаційних технологіях, які спростили та прискорили саме ті питання, що були суто технічними і не потребували творчого рішення. Так, наприклад, зараз практично повністю відсутня потреба у ручному виконанні шрифтових робіт, які були кропіткою, технічною працею, що відбирала багато часу і творчих сил. Такі художні спеціальності, як: дизайнер поліграфії, промисловості, будівництва, оформлювач зовнішньої та внутрішньої реклами, мультиплікатор – практично повністю перейшли на комп'ютерні технології. Спеціальності, які відносяться до декоративних видів образотворчого мистецтва, таких, як художня обробка деревини, металу, скла, тканини та інші, залишають свою сутність, що полягає у кінцевому виконанні твору у традиційних матеріалах. Але в цих спеціальностях на рівні виконання ескізів, на відміну від живопису, з'явилась дуже важлива перевага при застосуванні комп'ютерних технологій. Перевага полягає у тому, що фахівець має можливість відтворити в ескізі саме той вигляд твору, який є у його уяві, скоригувати його і подати на розгляд і обговорення замовнику, колегам. У даному випадку виключається ручна праця, при якій багато часу потрібно для передання характерних особливостей того матеріалу, з якого планується створення декоративного твору, а також зображення складних деталей. Комп'ютерні графічні програми, наприклад, мають можливість миттєво змінити крім кольору, різноманітні варіанти прозорості скла, обрати для нього потрібний ступінь блискучості або матовості, підібрати для виробу з дерева потрібну породу, а також задати йому, в залежності від творчого задуму, шорсткість або лаковий блиск. Існує величезна кількість варіантів комбінування будь-яких матеріалів, їх властивостей та необмежена можливість у вільному трансформуванні форми та положення у просторі об'єктів. Усі ці можливості комп'ютерної графіки та відповідних технологій, при використанні у спеціальностях декоративного образотворчого мистецтва, дозволяють зробити висновок про вихід на якісно інший рівень розвитку художньої праці. Тому для збереження фахівцем конкурентоспроможності і можливості якісно та ефективно працювати на сучасному рівні, є необхідність застосування комп'ютерних технологій і внесення їх відповідно до обов'язкових професійних вимог спеціальностей декоративного профілю. Наступний третій компонент структурної побудови формули професії – це вимоги до здібностей і якостей людини. Цей компонент, як і попередній, при розгляданні через питання розподілу на загальні вимоги до професії та її окремих спеціальностей також показує неоднаковий результат. Науковці характеризують в цілому вимоги до професії наступним чином: “Художниками стають люди талановиті, з надзвичайними спеціальними здібностями і талантами. Обов'язковими є розвинені точність об'єму, кольоросприймання, почуття гармонії. У них добре розвинена наочно-образна пам'ять, високі вимоги до короткочасної, оперативної і тривалої пам'яті. Добре переключення уваги, її концентрація. Художники шляхетні, акуратні, інтелігентні, спокійні і водночас емоційні люди” [4: 65]. Крім того, дослідники додають вимог до професії більш широко з позиції розподілу за типом “людина – художній образ” відповідно класифікації Є.А. Клімова: “Добре розвинутий художній смак, розвинуте просторове мислення, концентрація та стійкість уваги, спостережливість, творча уява, образне мислення, емоційність, наочно-образна пам'ять, здатність до перевтілення, яскравість зорового сприймання, точність сприймання кольору та відтінків” [4: 1-3]. Якщо розглянути ситуацію з окремими художніми спеціальностями, де є необхідність у сучасних

комп'ютерних технологіях, то професійні вимоги до особистості мають різкі зміни. Так, наприклад, до впровадження у художню діяльність інформаційних технологій художньо-образне мислення фахівця було одним із головних професійних вимог. Наявність розвинутого вербального мислення розглядалась як бажане для гармонійної особистості, але те, без чого професіонал може безумовно відбутись, тому що художник завжди мислив у творчому процесі художніми образами. Цю ситуацію було різко змінено з необхідністю опанування комп'ютерними технологіями, що спричинило виникнення несподіваної вимоги саме до логічного мислення людини. Крім того, інтеграційні процеси у світову спільноту значно розширюють можливості застосування професійної художньої діяльності, але знов таки для успішного втілення цих перспектив потрібне добре розвинуте вербальне мислення та знання психології при спілкуванні з іншою культурою. Величезний обсяг інформації змушує максимально завантажувати пам'ять, а нові умови професійної діяльності ставлять завдання конкурентоспроможності, що відбивається на емоційному стані людини. Тому зростають вимоги до пам'яті та психічної стійкості особистості. Наступний, четвертий компонент стосується професійних вимог до стану здоров'я людини. Вважається, що професія "художник" – це професія-покликання, тому медичних обмежень не існує [4]. Але деяка художня діяльність потребує великих навантажень, тому добра фізична форма і витривалість мають бути обов'язковими. Наприклад, скульптор вимушений досить часто працювати з важкими матеріалами. Далі розглядаються такі структурні компоненти формули професії, як шляхи здобуття професії та можливості її вдосконалення. Головні нововведення – це виникнення різноманітних спеціалізованих закладів на всіх рівнях, у тому числі і приватних, які ставлять завдання виховання гармонійно розвинутої особистості та намагаються удосконалити фахове навчання. Крім того, зараз є можливість, при певних умовах, отримати основну чи додаткову освіту і практику у будь-якій країні світу, що безумовно може збагатити професійні якості та розширити духовний світ людини.

Таким чином, на основі викладеного можна зробити висновок, що при складанні старшокласниками формули професії "художник" та її окремих спеціальностей, у сучасних умовах, потрібно внести суттєві зміни у її зміст. При цьому необхідно дотримуватись чіткого розподілу на загальні професійні вимоги, які притаманні як в цілому професії, так і окремим спеціальностям та вимогам, які мають відношення тільки до вузьких спеціальностей, тому що зміни, які торкаються складання формули професії, можливо внести лише при чіткому розподілі саме на загальні вимоги до професії та до її окремих спеціальностей. Основні зміни, що обумовлені різким стрибком наукового прогресу та соціальним розвитком суспільства, торкаються саме вузьких художніх спеціальностей, тому що вони безпосередньо обслуговують потреби промисловості, і змушені вбирати в свій арсенал новітні технології. Нові професійні вимоги майже не торкаються класичних форм творчості таких, як живопис, композиція, скульптура, традиційна графіка, це пояснюється стійкістю загальнолюдських цінностей, де високе мистецтво – явище засноване на людському дусі, який найбільш повно виражається без втручання у творчий процес техніки. Але, що стосується вузької художньої спеціалізації, то тут необхідно внести нові обов'язкові професійні вимоги: наявність добре розвинутого вербального мислення поряд з невербальним, наявність стійкої психіки та знання основ психології.

Подальший розвиток професійного самовизначення старшокласників у спеціальностях сфери художньої діяльності може рухатись у напрямку складання особистістю "образу себе – як – професіонала" [7: 268] у майбутній трудовій діяльності та знаходження відповідних організаційно-педагогічних умов.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Педагогічне управління професійним самовизначенням учнівської молоді: Методичний посібник / За ред. Тименка М.П. – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2001. – 153 с.
2. Щипанов А.С. Юним аматорам пензля та різця: Кн. для учнів старших класів. –2-е вид., доп. і перероб. – М.: Просвіта, 1981. – 416 с.

3. Світ професій: Людина-художній образ / Уклад. Смірнов А.; Передмова Рядова В., Смирнова А. – М.: Мол. гвардія, 1987. – 383 с.
4. Бортницький В., Закатнов Д., Жемера Н., Тименко М. “Твоя майбутня професія” Довідник. – К.: Видавництво “Українська книга”, 1999. – 312 с.
5. Школа і вибір професії / За ред. Полякова В.А., Кістякової С.Н., Агапової Г.Г. – М.: Педагогіка, 1987. – 176 с.
6. Сучасний словник-довідник з мистецтва / Наук. ред. і уклад. Мелік-Пашаєв А.А. – М.: ОЛІМП: ООО “Фірма “Видавництво АСТ”, 1999. – 816 с.
7. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.

УДК 37.032

Фруктова Я.С.

СУЧАСНІ ФОРМИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

У статті перераховано основні сучасні форми позакласної роботи з учнями, окреслено їх основні характеристики. Також детально розглядається історія впровадження методу проектів у шкільну практику, основні вимоги до організації проектної діяльності учнів, класифікація навчальних проектів та критерії їх оцінки.

In the article the basic modern forms of extracurricular work are transferred with students, their basic descriptions are outlined. In the article also history of introduction of method of projects in school practice is considered in detail, the basic requirements to organization of project activity of students, classification of educational projects and criteria of their estimation.

У Національній доктрині розвитку освіти України наголошується на необхідність забезпечення всебічного розвитку, гармонійності і цілісності особистості, розвитку її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу. У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує опрацювання сучасних технологій навчальної і педагогічної діяльності, які враховують індивідуальні відмінності та здібності учнів. Це дозволить здійснити перехід до особистісно орієнтованої освіти на основі пошуку оптимальних шляхів задоволення освітніх потреб і якнайповнішого розкриття можливостей особистості, мотивації її неперервної освіти.

Педагогічною наукою доведено і шкільною практикою перевірено, що інтенсивний розвиток школяра відбувається не тільки на уроці, а й у позаурочний час в атмосфері вільного спілкування, праці, дозвілля. При цьому різні форми позакласної роботи дозволяють вчителю враховувати індивідуальні особливості учнів, їх схильності, освітні потреби, мотиви, рівень домагань, пізнавальні та професійні інтереси.

Нині перед вчителями навчальних закладів різних типів постало завдання переглянути принципи організації та зміст позакласної роботи, з огляду на профілізацію старшої школи, вимоги сьогодення щодо рівня компетенції випускника школи, реалії розвитку соціально-економічної сфери нашої держави.

В ході проектування та організації позакласної роботи виникає багато складностей. Вони пов'язані з тим, що нині позакласна робота – це багатовекторна складова навчально-виховного процесу, яка вимагає творчого підходу до організації та проведення будь-якої конкретної форми позапрограмного навчання, врахування місцевих умов, запитів шкільного колективу, індивідуальних можливостей учнів. Поряд з тим, позакласні заняття мають необмежені можливості для розвитку творчої активності учнів, здійснення профорієнтаційної роботи, реалізації патріотичного, етичного, естетичного, екологічного, статевого виховання учнів.

На сьогодні у наукових працях [1; 2; 3; 5; 6] виділяють такі основні функції позакласної роботи: